

δὲν κατετέθησαν κατὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλάτος· καὶ ἵνα τοὺς χωρήσῃ ὁ χώρος οὗτος, ἐπίεσαν, λέγει ὁ Schliemann (σ. 378) περιγράφων τὸν κάλλιον διατηρούμενον σκελετόν, ἐπίεσαν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ στήθος μετὰ τῆς βίας, ὥστε οἱ ὄμοι εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς μετὰ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς. Καταλογίζει δὲ τοῦτο ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς τῇ ἀγριότητι καὶ ἀσεβείᾳ τῶν δολοφόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος. Καὶ ὁ Steffen δὲ (Karten von Mykenae, Text σ. 31) διαβλέπει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ σπουδὴν καὶ ἀταξίαν προξενηθεῖσαν ὑπὸ πολιορκίας ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου ἐκτάκτου γεγονότος. Ἄλλ' οὐδεμία, νομίζω, ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ εἰσάγωμεν θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς. Πάντες οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἔθαπτον, οὔτε θάπτουσιν ὅπως ἡμεῖς σήμερον. Ἐν τῷ Recueil d'antiquités de la Seythie (σ. 37 ἐξ.) ἀναφέρονται πολλὰ παραδείγματα, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐν τάφοις τῆς νοτίου Ῥωσσίας εὐρέθησαν κείμενοι πλαγίως ἄλλοτε μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ. Αὐτόθι σ. 34 ἀναγινώσκουμεν· ὁ σκελετὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους συνεσταλμένος, ἡ δὲ κεφαλὴ του

ἐκλίνε πρὸς τὸ στήθος. Αὐτόθι σ. 121· εἰς σκελετὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους, συνεσταλμένος· αἱ χεῖρες ἦσαν συνεσφιγμέναι ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνας καὶ τὰ γόνατα ὁμοίως ἐπὶ τοῦ στήθους οὕτως, ὥστε ὁ νεκρὸς δὲν κατελάμβανε χώρον μείζονα τοῦ ἐνὸς ἀρσινίου (δηλαδὴ τῶν 0, 77 τοῦ μέτρου). Ὁ δὲ Perrot (Histoire de l'art II σ. 373) ὁμιλῶν περὶ τῶν τάφων τῆς Χαλδαίας λέγει· νεκροὶ τινες κατετέθησαν εἰς θήκας ὁμοίας μεγάλους ἀγγείαις, εἰς ἃς τὸ πτώμα δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσαχθῇ ἄνευ βίας καὶ χωρὶς νὰ διπλωθῇ. Παραλείπω ν' ἀναφέρω παραδείγματα ὅμοια ἐκ τῆς βορείου Εὐρώπης, ἐν τοῖς τάφοις τῆς ὁποίας οἱ νεκροὶ εὐρίσκονται πολλάκις καθήμενοι.

Τὸ χαρακτηριστικὸν λοιπὸν τῆς θέσεως τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Μυκηναίοις τάφοις εἶναι, ὅτι ἤρειδον τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ τοίχου· ἴσως μάλιστα οὗτος ἀκριβῶς πρὸς τοῦτο ἐκτίσθη κεκλιμένος καὶ οὐχὶ κάθετος. Τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς σχετικὴν χρονολόγησιν αὐτῶν, διότι δεικνύει πόσον τὰ ἦθη ταῦτα ἀπέχουσι τῶν Ὀμηρικῶν.

ΧΡ. Δ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ.

ΑΓΑΛΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΙΑ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ.

(Πιν. 1 καὶ 2).

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1884 ἐξακολούθησις τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔφερεν εἰς φῶς πολλὰ πλαστικὰ ἔργα, ὧν τὰ σπουδαιότερα μετακομίσας εἰς Ἀθήνας ἐκδίδω νῦν ἐν τοῖς τῷ τεύχει τούτῳ προσαπτομένοις πίναξιν. Τὰ σχεδιογραφήματα ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Gilliéron.

Α'. ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΑΕΤΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ.

Τὰ ἐκ τῶν αετωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ προερχόμενα ἀγάλματα, ἀπεικονισμένα εἰς δύο πίνακας, ἐδημοσιεύθησαν τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν τῇ

Ἐφημερίδι ταύτῃ (1884 σελ. 50 κ. ἐ. Πιν. 3 καὶ 4). Τοῖς ἀγάλμασι τούτοις προσθέτομεν νῦν τὰ ἐξῆς δύο, ἓνα δηλ. κορμόν καὶ μίαν κεφαλὴν, ὧν ὁ μὲν κορμὸς εὐρέθη τελευταῖον ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς, ἡ δὲ κεφαλὴ εἶχε μὲν εὐρεθῆ πολὺ πρότερον (ἰδ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1884, σελ. 57 ἀρ. 12), ἦτο δὲ μὴ εἰσέτι ἀνέκδοτος.

Κορμὸς γυμνοῦ πολεμιστοῦ (ἀρ. 1.) εὐρεθεὶς νοτιοδυτικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τούτου καὶ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου. Ὅτι ὁ κορμὸς οὗτος προέρχεται ἐκ τῶν ἐν τοῖς αετώμασι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀγαλμάτων, δεικνύεται ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ἐκ τοῦ τρῶ-

που τῆς ἐργασίας καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὰ νῶτα μεγάλης ὀπῆς, ἣτις ἐχρησίμευε πρὸς προσάρτησιν αὐτοῦ τῷ τυμπάνῳ τοῦ ἀετώματος. Συμφώνως δὲ τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως ἴστατο μᾶλλον ἐν τῷ δυτικῷ ἢ ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἀετώματι, ὃ ἐστὶν ἀπετέλει μέρος τῆς ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι εἰκονιζομένης Ἀμαζονομαχίας. Ἡ στάσις αὐτοῦ, διακρινόμενη διὰ τῆς ὑπερτάτης ἀνυψώσεως τοῦ κάτω τε καὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ σώματος, εἶνε βιαιωτάτη δεικνύουσα ὅτι ἰσχυροτάτη δρᾶσις καὶ πάθος ἐπεκράτει ἐν τῇ παριστωμένῃ μάχῃ· τοιαύτας βιαιότητας καὶ ὀρμητικὰς κινήσεις δεικνύουσι καὶ τὰ εὐρεθέντα τεμάχια. Τὸ γινώρισμα δὲ τοῦτο ἀνάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φιγαλίας Ἀμαζονομαχίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐν τῷ Μαυσωλείῳ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

Κεφαλή Ἀμαζόνος (ἀρ. 2) ἀποκεκρουσμένον ἔχουσα τὸ δεξιὸν πρόσωπον καὶ ἐντελῶς ἐφθαρμένην τὴν ὄλην ἐπιφάνειαν. Ἡ κεφαλή αὕτη εἶνε τῶν πρώτων ἐν τῷ ἱερῷ γενομένων εὐρημάτων (ἰδ. Ἀθήναιον τομ. α'. σελ. 549, ἀρ. 2 καὶ Ἀρχ. Ἐφημερ. 1884 σελ. 57, ἀρ. 12) καὶ εὐρέθη ἐντετειχισμένη ἐν τῷ μεταξύ τῆς θόλου τοῦ Πολυκλείτου καὶ τῆς δυτικῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ πλευρᾶς μεταγενεστέρῳ τοίχῳ, ἐν ᾧ καὶ ἄλλα, ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ προερχόμενα, πλαστικὰ εὐρήματα ἐγένοντο (1). Ἔχει δὲ μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ ναοῦ πλευρὰν εὐρεθεῖσαν κεφαλὴν Ἀμαζόνος (Ἀρχ. Ἐφημ. 1884, Πίν. 4 ἀρ. 1), ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, τὴν ἐργασίαν, τὰς μορφάς, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς κόμης, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι καὶ αὕτη πιθανῶς εἶνε κεφαλή Ἀμαζόνος. Ἀπέβλεπε δὲ πρὸς τὰ ἄνω ἀνατεταμένον ἔχουσα τὸ βλέμμα καὶ λύπην ἐκφράζουσα ἐπὶ ταῖς πληγαῖς αὐτῆς ἢ βοήθειαν παρὰ τοῦ πολεμίου αἰτουμένη.

Πλὴν τῶν εὐρημάτων τούτων ὑπάρχουσιν ἔτι πολλὰ μικρὰ τεμάχια, ἅτινα θέλω ἐξετάσει καὶ περιγράψει προσεχῶς, ὅτε καὶ αὐθις θέλω πραγματευθῆ, ὀριστικῶς πλέον, περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι τοῦ ναοῦ ἀγαλμάτων. Θέλω δὲ πράξει τοῦτο ὀρμώμενος ἐκ μεγάλης ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν πρώτων

(1) Ἴδε τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἐν τῇ Ἐφημερίδι ταύτῃ ἄρθρον μου.

χρόνων τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος προερχομένης, ἐν ἣ εἶνε ἀναγεγραμμένα αἱ δαπάναι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τὰ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης πορίσματα καὶ αἱ ἐν αὐτῇ εἰδήσεις εἶνε ἰκανῶς σπουδαῖαι διὰ τὸ προκείμενον ζήτημα καὶ περιέργοι.

Β'. ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

Νοτιανατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπεκαλύφθη μικρὸς πρόστυλος δωρικός ναός, ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐν τῷ χώρῳ δὲ τῷ μεταξύ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπεκαλύφθη μέγα τετραγωνικὸν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, ὅπερ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησίμευσε, φαίνεται, ὡς κατοικία· ἐπειδὴ ὅμως οἱ τοῖχοι αὐτοῦ ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ ἴσως ἐτοιμόρροποι, ἰσχυροποιήθησαν τότε δι' ἑτέρου ἐξωτερικοῦ τοίχου, κτισθέντος ἐξ ἀρχαίου ὕλικου καὶ μάλιστα ἐξ ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν. Ἐν τῇ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος μεσημβρινῇ τοῦ τοίχου τούτου πλευρᾷ ἦσαν ἐντετειχισμένα τὰ ἐξῆς ἀγάλματα:

Νίκη (Ἀρ. 3, 3^a καὶ 3^b) γυμνοῦς ἔχουσα τοὺς πόδας καὶ φέρουσα τὸν καλούμενον σχιστὸν χιτῶνα, ὅστις ἐπὶ μόνου τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πόρπη συνεχόμενος καταλείπει γυμνὸν τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ ἀναπεταννύμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀπογυμνώνει ὀλόκληρον τὸ δεξιὸν κάτω ἄκρον. Ἐπὶ ἑκατέρου τῶν ὤμων ὑπάρχει ὀπή, ἣτις ἐχρησίμευε πρὸς προσάρτησιν τῶν χαλκῶν, ὡς φαίνεται, πτερύγων· ἑτέρα ὀπή ὑπάρχει ὀπισθεν, κάτωθεν τοῦ αὐχένος, ἣτις ἴσως ἐχρησίμευε πρὸς τὴν διὰ σιδήρου συγκράτησιν καὶ συνένωσιν τῶν δύο πτερύγων (1)· καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου ὑπάρχει ὀπή, ἣτις ἴσως ἐχρησίμευε πρὸς προσάρτησιν πράγματός τινος χρησιμεύοντος πρὸς κόσμησιν τῆς κόμης. Ἡ κεφαλή ἀποκεκομμένη οὖσα προσηρμόσθη ἀκριβῶς.

Ἡ Νίκη αὕτη εἰκονίζετο ἵπταμένη, ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ, καθ' ἣν κατέρχεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος εἶνε πρὸς τὰ

(1) Πάντοις ὅμως δὲν πρέπει νὰ νομίση τις ὅτι αὗται ἐχρησίμευον ἴσως πρὸς προσάρτησιν τοῦ ἀγάλματος τοίχῳ τινί, διότι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν καὶ μικρὰ εἶνε καὶ ἐν ἀκαταλλήλῳ θέσει κείμεναι.

ἐμπρός κεκλιμένον. Κατ' ἀναλογίαν δὲ παραπλησίων παραστάσεων ἐκράτει ἴσως ἐν μὲν τῇ μιᾷ χειρὶ κλάδον φοίνικος, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ στέφανον. Ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς ἐκτείνεται ὁ λίθος εἰς τετραγωνικὴν προεξοχὴν, δι' ἧς ἐνεπηγνύετο ἑτέρῳ λίθῳ χρησιμεύοντι τῷ ἀγάλματι ὡς βάθρον.

Ἐτέρα *Νίκη* (Ἄρ. 4) παρεμφερῆς τῇ προηγούμενῃ κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν ἐργασίαν, τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν ὄλην μορφήν, σὺν μόνῃ τῇ διαφορᾷ ὅτι οὐχὶ ὁ γυμνός, ἀλλ' ὁ ἐνδεδυμένος πούς, ὁ δεξιός, εἶνε προβεβλημένος.

Ἐτέρα *Νίκη* (Ἄρ. 5) παρεμφερῆς ταῖς προηγούμεναις, ἔχουσα ὅμως μέγεθος ὀλίγον τι μείζον αὐτῶν.

Κεφαλή Νίκης (Ἄρ. 5^α) διαφέρουσα τῇ τῆς ὑπ' ἀρ. 3 μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχει τοὺς πλοκάμους οὐχὶ τοσοῦτον λεπτούς, ὅσον ἐκείνη. Ἡ κεφαλή αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 4 κορμόν, ἀναγκαίως ἄρα ἢ ἀνήκει εἰς τοὺς ὑπ' ἀρ. 5. Τοῦτο ἄλλως φαίνεται καὶ ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῆς, μειζόνων οὐσῶν τῶν τῆς ὑπ' ἀρ. 3 (ἴτοι τῶν τῆς 3^β).

Τὰ ὀπίσθια καὶ τῶν τριῶν τούτων ἀγαλμάτων δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξεργασμένα, διότι δὲν ἦσαν προσωρισμένα νὰ ὤσιν ὄρατὰ ὑπὸ τοῦ θεατοῦ. Ἡ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δὲ ἐργασία εἶνε ἐνιαχοῦ, εἰς τὰ ἐνδεδυμένα μέρη τοῦ σώματος, οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῆς καὶ ἴσως ἐπιπόλαιος, ἀλλ' ἢ στάσις, ἢ διάθεσις τοῦ χιτῶνος, ἢ πλουσία, ἀρμονικὴ καὶ φυσικὴ αὐτοῦ πτύχωσις, καὶ μάλιστα τὸ περίγραμμα εἶνε θαναμάσιον, ἀναπολοῦν ἡμῖν ἔξοχα ἔργα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, τὰ ἐκ τοῦ θωρακείου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης ἀνάγλυφα, τὰς Νηρηίδας τοῦ ἐν Ἐάνθη μνημείου τῶν Νηρηίδων, τὰ ἐκ Δήλου ἀγάλματα, τὰ εἰκονίζοντα τὴν ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἀρπαγὴν τῆς Περσεφόνης (1), καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ μάλιστα τὴν Νίκην καὶ τὰς ἐπικληθείσας Νηρηίδας (2). Πρὸς τὴν Νίκην τοῦ Παιωνίου παραβαλλόμεναι αἱ Νίκαι αὐταὶ δὲν ἔχουσι τὰς ἐπὶ φυσικῇ καλλονῇ ἐξεχούσας ἐκείνας μορφὰς τῶν γυμνῶν μάλιστα τοῦ σώματος μελῶν, ἀλλ' ἔχουσι τὴν πτύχωσιν τοῦ ἱμα-

τισμοῦ φυσικώτεραν, σαφῆ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸν τρόπον τῆς περιβολῆς τοῦ ἱματίου· σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν ἐκ Σαμοθράκης Νίκην τοῦ Λούβρου στεροῦνται τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐπιβαλλούσης ἐκείνης παραστάσεως, ἀντικαθιστῶσιν ὅμως αὐτὴν διὰ τῆς ἐν τῇ ὄλῃ αὐτῶν μορφῇ ἐκφραζομένης χάριτος. Ἐκ τῶν γνωρισμάτων τούτων καὶ ἐκ τοῦ ἐξαιρέτου κάλλους τοῦ περιγράμματος τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ λεπτῶν χαρακτηριστικῶν τῶν προσώπων ὁρμώμενος νομίζω ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος.

Ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ δὲ γνωρίσματα τῆς μορφῆς ἴτοι ὡς πρὸς τὴν στάσιν, τὸν ἱματισμὸν καὶ μάλιστα τὴν ἀπογύμνωσιν τοῦ ἑτέρου τῶν κάτω ἄκρων, ὁμοιάζουσι καταφανῶς αἱ Νίκαι αὗται τῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὐρεθείσῃ Νίκῃ τοῦ Παιωνίου, τῇ Νίκῃ δηλ. ἐκείνῃ, ἣν οἱ ἐκ Ναυπάκτου Μεσσήνιοι ἀνέθηκον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Σφακτηρίᾳ μάχης· ὁμοιάζουσι δ' αὐτῇ πρὸς τοῦτοισι κατὰ τοῦτο, ὅτι καὶ αἱ πτέρυγες ἦσαν χαλκαῖ καὶ ἐξεφύοντο καὶ αὐταὶ οὐχὶ ἐκ τῶν νώτων ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὤμων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν Νίκην τῶν Μεσσηνίων ἐποίησεν ὁ Παιώνιος ἀφοῦ πρότερον, νικήσας ἐν διαγωνισμῷ, εἶχε ποιήσει τὰ ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, ἴτοι τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀρόρου ἐπίχρυσον Νίκην, πιθανόν εἶνε ὅτι οἱ Μεσσήνιοι διὰ τοῦτο ἀνέθηκαν ἴσως τῷ Παιωνίῳ τὴν ποίησιν τῆς ἑαυτῶν Νίκης, διότι εὐδοκίμησεν οὗτος πρότερον ἐν τῇ ποιήσει τοιούτου ἀγάλματος· κατ' ἀκολουθίαν ὁ Παιώνιος ἐν τῇ τῶν Μεσσηνίων Νίκῃ ἀντέγραφε πιθανῶς, ἣν ἐπὶ τοῦ ὀρόρου τοῦ ναοῦ εἶχε ποιήσει Νίκην, ἢ ὅπως δὴποτε ἔδωκεν αὐτῇ τὸν αὐτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἴπτον τύπον, καὶ διὰ τοῦτο ἔστησεν αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον ὑψηλῆς βάσεως. Συμπέρασμα τούτων εἶνε ὅτι αἱ προκείμεναι Νίκαι ἐποιήθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ Νικῶν τοῦ Παιωνίου, τῆς τε ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἀνατεθείσης καὶ πιθανῶς τῆς τὸ μέσον ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ τοῦ Διός ἀποτελούσης· τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦτο παρέχει ἡμῖν τὸ πρῶτον ὁρμητήριον, ἵνα ἐξερευνήσωμεν καὶ ἐννοήσωμεν, εἰς τί ἐχρησίμευσον αὐταὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ποῦ ἴσταντο.

Ἐπειδὴ αὐταὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι μορφήν καὶ ἐρ-

(1) Ἴδε Bull. de corr. Hellénique III.

(2) Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημερ. 1884, πίν. 3, ἀρ. 2 καὶ 3 καὶ πίν. 4 ἀρ. 8.

γασίαν και ἡ μὲν εἶνε οἰονεὶ ἀντίγραφον τῆς δέ, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἴσταντο ἐν ἀετώματι τινι, οὔτε ἀλλαχοῦ που ἀνακείμεναι νὰ ἀπετέλουν σύνταγμα εἰκονίζον πρᾶξιν τινὰ οἰανδήποτε, διότι πρὸς τοῦτο πάντως θὰ διέφερον ἀλλήλων κατὰ τε τὴν στάσιν καὶ τὸ ἐλατήριον. Ἡ ἐν τοῖς γνωρίσμασιν ὁμοιωτικῶς τούτοις ταυτότης αὐτῶν, ἀνεξήγητος ἄλλως οὔσα, ἐξηγείται κάλλιστα διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι αὐταὶ ἀπετέλουν τὰ ἀκρωτήρια ναοῦ τινος. Ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου μαρτυρεῖ ἔτι ἡ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ὁμοιόμορφος προσεχὴ τοῦ λίθου, κατάλληλον ἔχοντος οὕτω τὸ σχῆμα πρὸς ἐγγύμφωσιν εἰς τὰ βάρθρα τῶν ἀκρωτηρίων, καθότι γνωστὸν εἶνε ὅτι τὰ ἀκρωτήρια εἶχον ἴδιον ἕκαστον βάρθρον, ᾧ ἐνεγομφοῦντο. Ἐτερος ἰσχυρὸς λόγος εἶνε ὅτι ἡ ὑπ' ἀρ. ὅ ἔχει κατὰ τι τὰς διαστάσεις μεγαλητέρας τῶν δύο ἐτέρων, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι αὕτη μὲν ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ, αἱ δύο δ' ἕτεραι κατὰ τὰ ἄκρα, διότι ἐκ τοῦ Βιτρουβίου γνωρίζομεν ὅτι τὰ *acroteria mediana* ἦσαν μικρόν τι (κατὰ ἐν ὄρθρον) μεγαλητέρα ἢ τὰ *acroteria angularia*· ταύτη δὲ τῇ διατάξει συμφωνεῖ καὶ ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως τοῦ χιτῶνος, διότι ἐν τῷ τῶν δύο κατὰ τὰ ἄκρα ἵσταμένων ἀναπεταννύμενος ὁ χιτῶν κατὰ τὸ κάτω τοῦ σώματος μέρος ἐκ τοῦ πνέοντος ἀνέμου προσπίπτει μᾶλλον πρὸς ἓν μέρος, ὃ τῆς ὑπ' ἀρ. ὅ εἶνε εἰς δύο σχεδὸν ἴσα μέρη διηρημένος καὶ τὰς αὐτὰς σχηματίζει πτυγᾶς, κατὰ τε τὸ ποῖον καὶ τὸ ποσόν, εἰς τε τὸ δεξιὸν καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος· εἶνε δὲ καταφανὲς ὅτι ἂν ἡ Νίκη αὕτη ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς δηλ. τοῦ ὀρόφου, οὕτως ἔπρεπε νὰ ἔχη τὸ πρᾶγμα ἕνεκα τῆς συμμετρίας.

Ἐκ τούτων νομίζω ἰκανῶς δείκνυται ὅτι αἱ ὑπ' ἐξέτασιν Νίκαι ἦσαν τὰ ἀκρωτήρια ναοῦ τινος. Ἄλλ' ἐν τῷ ἱερῷ ὑπῆρχον, κατὰ Πausανίαν καὶ κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν, δύο ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χρόνοις οἰκοδομηθέντες ναοί, ὁ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ὁ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐπειδὴ ὁμοιωτικῶς ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ μικρὸς εἶνε τὰς διαστάσεις καὶ οὔτε ἀγάλματα εἶχεν ἐν τοῖς ἀετώμασι οὔτε κἄν περίπτερος ἦτο, ἐν τῷ ἐξ ἄλλου ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦτο ἐπισημότατος καὶ εἶχεν ἐν τοῖς ἀετώμασιν ἀγάλματα ἰκανὴν ἔχοντα ὁμοιότητα ταῖς Νί-

καις ταύταις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας (1), ἔπεται ὅτι αὐταὶ ἦσαν τὰ ἀκρωτήρια οὐχὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος (2), ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου δύναται τις νὰ μοὶ προβάλλῃ τὴν ἐρώτησιν, ποία τις ἡ σχέσις τοῦ Ἀσκληπιοῦ πρὸς τὴν Νίκην; Νομίζω ὅτι προκειμένου περὶ κατασκευῆς τῶν ἀκρωτηρίων ναοῦ θὰ ἐξέλεγέ τις μᾶλλον καταλλήλους μορφὰς (τοιαῦται δὲ ἦσαν ὄντως αἱ ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμεναι Νίκαι) ἢ σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸν ἐν τῷ ναῷ λατρευόμενον θεόν· ἀλλὰ καὶ δὲν εἶνε ὅλως ἄσχετος ἡ Νίκη πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν. Ἐν τῷ ἱερῷ ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἀσκληπιείων ἀγῶνες, μάλιστα μουσικοὶ καὶ ποιητικοὶ (3), καὶ τούτων τῶν ἀγῶνων κατὰ φυσικὸν λόγον προστάτης θὰ ἦτο ὁ Ἀσκληπιός, ὥστε δὲν εἶνε παράδοξον ἂν ἐπὶ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, ὅστις περιεῖχε τὸ χρυσελεφάντινον τοῦ θεοῦ ἄγαλμα, ἴσταντο Νίκαι. Ἐκ τοιούτου λόγου ἐξηγείται καὶ ἀνάγλυφόν τι, εὑρεθὲν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς, ἐν τῷ εἰκονίζεται Ἀσκληπιὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, πρὸ αὐτοῦ ἵσταμένη Ὑγιεία, καὶ ἔνθεν μὲν βαδίζουσα γυναικεία μορφή, ἔνθεν δὲ Νίκη. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀνέθηκέ τις ἴσως ἐν τῷ Ἱερῷ, ὡς εὐχαριστήριον τῷ Ἀσκληπιῷ, νικήσας ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ἀγῶσι.

Γ'. ΑΝΤΙΤΥΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ Τῷ ΝΑῷ ΧΡΥΣΕΛΕΦΑΝΤΙΝΟΥ ΑΓΓΛΜΑΤΟΣ

Ὅλως ἔκτυπον ἀνάγλυφον, ἐν τῷ εἰκονίζεται Ἀσκληπιὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου (Ἀρ. 6). Τὸ ἀνάγλυφον ἦ, σχεδὸν εἰπεῖν, τὸ ἄγαλμα τοῦτο θὰ ἴστατο πρὸ τοίχου τινός, διότι ἡ ὀπισθεν ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε ὅλως ἀκατέργαστος· ἦτο δὲ προσκεκολλημένον ἐτέρα βάσει διὰ μολύβδου, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν κατὰ τὸ κάτω μέρος τῆς πλακῶς τριῶν, ἔμπροσθέν τε καὶ ὀπισθεν, ὁπῶν· ἐν ταῖς ὀπισθίαις μά-

(1) Καὶ ἡ φθορὰ τοῦ μαρμάρου εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ὡς φαίνεται, προηλθε. Καὶ ἐκεῖνα δηλ. τὰ ἀγάλματα καὶ ταῦτα θὰ ἐφθάρησαν ἐκ πυρκαϊῆς.

(2) Νομίζω μάλιστα ὅτι εὑρέθη ἐν γωνιατῶν ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ τούτου, ὑψηλὸν τι ἀνθήμερον.

(3) Πλάτων, Ἴων, 530 α. Περβ. καὶ C. I. G. 1068, 1515 καὶ 3208.

λιστα ὁπαῖς διατηρεῖται καὶ ὁ μόλυβδος. Εὐρέθη δὲ ἐντετειχισμένον ἐν τῷ αὐτῷ τοίχῳ, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἀνωτέρω Νίκαι.

Καθήμενος εἰκονίζεται ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπὶ πολλῶν ἀναγλύφων καὶ ἐπὶ νομισμάτων διαφόρων πόλεων. Ἄλλ' ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως ἐν μόνον καθήμενον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐπισημότερον, γνωρίζομεν, τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐπιδαυρίας, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, ὅπερ ἐποίησε Θρασυμήδης ὁ πάριος. Τοῦτο περιγράφει ὁ Πausanias (II, 27, 2) ὡς ἑξῆς: «Τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἄγαλμα μεγέθει μὲν τοῦ Ἀθήνησιν» Ὀλυμπίου Διὸς ἤμισυ ἀποδεῖ, πεποιήται δὲ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ· μνηύει δὲ ἐπίγραμμα τὸν εἰργασμένον εἶναι Θρασυμήδην Ἀριγνῶτου πάριον. » κἀθηται δὲ ἐπὶ θρόνου βακτηρίαν κρατῶν, τὴν δὲ » ἐτέραν τῶν χειρῶν ὑπὲρ κεφαλῆς ἔχει τοῦ δράκοντος, καὶ οἱ καὶ κύων παρακατακείμενος πεποιήται ». Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εἰκονίζεται μετὰ μικρῶν τιῶν παραλλαγῶν ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἐπιδαυροῦ (1).

Ἐκ τῶν ἐν τοῖς νομίμασι δὲ τούτοις παραστάσεων καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πausanίου ὁρμώμενοι ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ ἀντίτυπον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος. Ὁ ἀποκεκομμένος ἀριστερὸς βραχίον θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς βακτηρίας, καθ' ὃν τρόπον δεικνύουσιν ἡμῖν αἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων παραστάσεις· ἡ ἐτέρα δὲ χεὶρ εἶνε προτεταμένη, ὡς καὶ ἐν τοῖς νομίμασι, καὶ θὰ ἐκράτει ἴσως καὶ αὐτὴ φιάλην. Ὑπὸ τὴν ἄκραν ταύτην χεῖρα ἔπρεπε νὰ ἀνελίσσῃται ὁ ὄφας, οὗτινος ὅμως ἔχνη ἐνταῦθα δὲν φαίνονται· ἀλλ' ἴσως στηριζόμενος διὰ τῆς οὐρᾶς ἐπὶ τοῦ πρὸ τοῦ ὑποποδίου τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ ἀποκεκομμένου τμήματος τῆς βάσεως ἀνειλίσσετο, χωρὶς νὰ ἐφάπτηται τοῦ λίθου διὰ τῶν πλαγίων τοῦ σώματος, καὶ οὕτως, ἀποκοπίσης τῆς κάτω βάσεως, ἐξηφανίσθη ἄνευ ἔχρους· ἴσως ὅμως ὁ τεχνίτης παρεξέκλινε τοῦ πρωτοτύπου ὡς πρὸς τὴν παράστασιν ταύτην τοῦ ὄφως καὶ παρέστησεν αὐτὸν οὐχὶ ὑπὸ τὴν προτε-

(1) Idē Berl. Blatt. für Münzk. 3, 30, 3.—Mionn. D. 2.239, 70.—Panofka, Asklepios u. die Asklepiaden (Abh. d. Berl. Akad. 1845, Πίν. 1, 7).

ταμένην χεῖρα ἀλλ' ἀλλαγῶν που, ἴσως παρέστησεν αὐτὸν ἀνελίσσόμενον περὶ τὴν βακτηρίαν, ἀποβλέψας εἰς τὸν ἕτερον καὶ συνηθέστερον, ὡς φαίνεται, τύπον τῆς παραστάσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὃ ἐστὶν εἰς τὸν ἱστάμενον Ἀσκληπιόν. Ὡς πρὸς δὲ τὸν κύνα, ἀποκεκομμένου ὄντος ἀριστερᾶ τῷ ὄρῳντι ἱκανοῦ μέρους τῆς κάτω βάσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἠξεύρωμεν ἂν εἰκονίζετο καὶ οὗτος ἢ οὐ· ὅπως δὲ ποτε ὅμως πάρεργον ὦν οὗτος ἐδύνατο εὐκόλως νὰ παραλειφθῇ, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς τῶν νομισμάτων βλέπομεν.

Ἀντίτυπον δὲ ὃν τὸ προκειμένον ἀναγλύφον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος εἶνε ἱκανῶς σπουδαῖον, διότι δι' αὐτοῦ συλλαμβάνομεν ἔννοιάν τινα τοῦ ἔργου τοῦ Θρασυμήδους, πολὺ σαφεστέραν βεβαίως ἢ διὰ τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων παραστάσεων. Μεγαλοπρεπῆς εἶνε ἡ παράστασις τῆς ὄλης μορφῆς καὶ ἐξαίρετος ἡ περιβολὴ καὶ πύχσις τοῦ ἱματίου, περίεργος δ' εἶνε μάλιστα καὶ διδακτικωτάτη ἡ μορφή τῆς κεφαλῆς, εἰ καὶ ὁ τεχνίτης, ἀπεικονίζων τὸ πρωτότυπον, ἀπέτυχεν ἐν τῇ κεφαλῇ πολὺ πλείοτερον ἢ ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἱματισμοῦ, ὅστις τῇ ἀληθείᾳ εἶνε ἀξιόλογος. Τὴν κεφαλὴν ταύτην παραβάλλοντες πρὸς τὴν ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ἡλείων εἰκονιζομένην κεφαλὴν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς βλέπομεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Θρασυμήδους μεγάλην θὰ εἶχεν ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου. Ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται διατὶ αὐτὸ ἐξελαμβάνετο ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων, οἷον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναγόρου, ὡς ἔργον τοῦ Φειδίου (1).

Δ'. ΑΓΓΛΑΜΑΤΑ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

Δύο ἀγαλμάτια ἱσταμένου Ἀσκληπιοῦ (ἀριθ. 7, 7^a καὶ 8, 8^a) εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντος ἀρχαίου τετραγωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τοῦ ναοῦ τοῦ

(1) Ἐκ τούτου ὁρμηθεὶς ὁ Brunn (Gesch. d. Gr. Künstler I, 246) κατέταξε τὸν Θρασυμήδην ἐν τοῖς συγχρόνοις μαθηταῖς τοῦ Φειδίου· ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, πιθανὴ τῶς οὔσα, ἐξελέγγετο νῦν ἐσφαλμένη. Κατὰ τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφὴν (ἐν σελ. 41) ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὠκοδομεῖτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος· ἀλλ' ἐν αὐτῇ δὲν γίνεται μνεία τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος, ὥστε τοῦτο θὰ ἐποιήθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ. Ὁ Θρασυμήδης ἄρα θὰ ἤμαζε μετὰ τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον ἔτη τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ σχηματισμοῦ τῶν πολλῶν καὶ συμπυκνωμένων πτυχῶν φαίνεται ὅτι ἀμφότερα εἶνε ἀντίτυπα μείζονος ἀγάλματος καὶ δὴ ἐπισήμου, ὡς δύναται τις νὰ συμπεράνη ἐκ τῆς ὅλης μορφῆς καὶ μάλιστα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγαλητέρου (ἀρ. 7^α), ἥτις τῇ ἀληθείᾳ εἶνε ἀξιόλογος διὰ τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου καὶ τὴν ἐν αὐτῇ μειλιχίαν ἔκφρασιν. Ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὴν ἐκφρασιν ταύτην τῆς κεφαλῆς ὑστερεῖται τὸ μικρότερον τῶν ἀγαλματίων τούτων (ἀρ. 8^α), διότι θὰ ἐξετελέσθη ὑπὸ ἐτέρου οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιτηδεῖου τεχνίτου.

Τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα θὰ ἐχρησίμευον ὡς ἀναθήματα ἀντικαθιστῶντα ἐν τῷ ἱερῷ τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν χρήσει συνήθως ὄντα ἀγαλμάτια ἐξ ὀπτῆς γῆς (τοῦτο εἰκάζω ἐκ τοῦ ὅτι, ἐν ᾧ πολλά τεμάχια μαρμαρίνων ἀγαλματίων εὐρέθησαν, οὐδὲ ἐν τεμάχιον εὐρέθη ἐξ ὀπτῆς γῆς). Ἔχουσι δὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου ἐστιλβωμένην, ἐξ οὗ ὁρμώμενός τις δύναται ἴσως νὰ ὑπολάβῃ αὐτὰ ὡς προερχόμενα πιθανῶς ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίων. Ἐν τῷ ἱματίῳ δὲ τοῦ μικροτέρου σώζονται ἔχνη χρυσώσεως καὶ κίρρου χρώματος, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ ἀγαλμα ἢ τοῦλάχιστον ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ ἦτο ἐπίχρυσος, τοῦ κίρρου χρώματος χρησιμεύοντος πρὸς ἐπίθεσιν ἐπ' αὐτοῦ καὶ καλλιτέραν συγκόλλησιν τοῦ χρυσοῦ.

Ἐτερον ἀγαλμα Ἀσκληπιοῦ (ἀρ. 9) μεῖζον μὲν τῶν προηγουμένων ἀλλ' ἥττονος ἀξίας, εὐρεθὲν εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ πλευρᾶς. Παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα ὑπάρχει ἐπὶ τῆς βάσεως ἀκατέργαστόν τι περιφερὲς πρᾶγμα, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ ὀμφαλός. Ἡ ἐργασία εἶνε ἐπιπόλαιος καὶ ἡμιτελής· μόνον τὸ πρόσωπον τῆς κεφαλῆς εἶνε ὀπωσοῦν ἐπιμελῶς εἰργασμένον.

Ε'. ΔΥΟ ΝΕΑΝΙΚΑ ΑΓΓΑΜΑΤΑ

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα (ἀρ. 10 καὶ 11) εὐρέθησαν ἐντετελισμένα ἐν τῷ αὐτῷ τοίχῳ, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσθαι Νίκαι καὶ τὸ καθήμενον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀγαλμα, καὶ σώζονται ἐν καλλίστῃ

καταστάσει, οὐ μόνον τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρώματος αὐτοῦ διατηρηθέντος. Ἰστανται δὲ ἀμφότερα ἐν ἀπολύτῳ ἡρεμίᾳ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν μεγαλύτερον (ἀρ. 10) ἔχει τὸν ἀριστερὸν πόδα προβεβλημένον, τὸ μικρότερον δὲ τὸν δεξιόν· πρὸς τούτοις τὸ τελευταῖον ἔχει τὰς μορφὰς πολὺ νεανικωτέρας. Τὰ ὀπίσθια αὐτῶν εἶνε ἐντελῶς ἐξεργασμένα, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἀμφότερα ἦσαν καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁρατά· ποῦ ὅμως ἴσταντο καὶ τί περισταῖον εἶνε ἀδύνατον νὰ ὀρίσῃ τις, διότι ἡ σωζομένη κεφαλή τοῦ ἐνός, ἀποκεκρουσμένη οὔσα, εἶνε δυσδιάκριτος. Ὅπως δὲ ὅμως τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε βεβαίως ἔργα ἐλληνικῆς τέχνης, διότι ἔχουσιν ἀξιόλογον τὴν ἐξεργασίαν καὶ καλλίστην τὴν διάπλασιν τῶν μορφῶν τοῦ σώματος.

ΣΤ'. ΤΡΙΜΟΡΦΟΣ ΕΚΑΤΗ

Τὸ ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 12 καὶ 12^α εἰκονιζόμενον ἀγαλμα τῆς τριμόρφου Ἑκάτης φέρει ἐπὶ τῆς ἐλλειψοειδοῦς αὐτοῦ πλίνθου τὴν ἐπιγραφὴν Ἀρτέμιδι Ἑκάτη ἐπηρώφ Φάβουλλος. Αἱ τρεῖς μορφαι ἴστανται περὶ στήλην, ἥτις ἔχει εἰς τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος βαθεῖαν ὀπήν χρησιμεύουσαν πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήματος· εἶνε δὲ αἱ δύο πρῶται ἀκριβῆς ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἡ τρίτη ὅμως διαφέρει κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ αἱ δύο πρῶται διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἀνέχουσι τὸ ἱμάτιον διὰ δὲ τῆς ἐτέρας κρατοῦσι μῆλον (;), ἡ τελευταία εἶχε καὶ τὰς δύο χεῖρας καθειμένας· καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς ἀνείχε καὶ αὕτη τὸ ἱμάτιον, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ὅμως ἐκράτει δυσδιάγνωστον τι πρᾶγμα, ριάλην, ὡς φαίνεται.

Τὸ ἀγαλμα τοῦτο εὐρέθη ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Ὀνομάζω δὲ τὸν ναὸν τοῦτον ἀπλῶς ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, διότι οὕτω καλεῖ αὐτὸν ὁ Πausanias, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς ἐν τῇ στεφάνῃ ὑδρορροῆας αὐτοῦ ἀποτελοῦσι κεφαλαὶ οὐχὶ λεόντων ἀλλὰ κυνῶν, νομίζω ὅτι ὁ ναὸς οὗτος εἶνε ὁ τῆς Ἀρτέμιδος Ἑκάτης, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἀρτεμις ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἱερῷ ὡς Ἑκάτη, ὡς θεραπευτικὴ δηλαδὴ θεότης καὶ αὕτη, ὡς θεὰ τῆς μαγγανείας κτλ. διὰ

τοῦτο καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς εὐρεθείσαις ἐν τῷ ἱερῷ καλεῖται αὕτη Ἄρτεμις σώτειρα καὶ ἐπήκοος, ἀποδίδονται δηλαδή αὐτῇ ἐπίθετα ἅπερ ἀποδίδονται μάλιστα τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ δηλοῦσι τὴν θεραπευτικὴν αὐτοῦ δύναμιν.

Εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ ἀγάλματος τούτου ἀποβλέποντες δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὸ ἐν τοῖς καλλίστοις τῶν τοιούτων τῆς Ἐκάτης

παραστάσεων. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι τὸν τύπον τοῦτον τῆς Ἐκάτης ἀνάγουσι πολλοὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλκαμένους ποιηθὲν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀγαλμα τῆς θεᾶς ταύτης. Τὸ προκείμενον ἀγαλμα διὰ τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτοῦ μορφῆς καὶ ἐκφράσεως καὶ διὰ τῆς αὐστηρᾶς αὐτοῦ ἀρχαϊκότητος ἐργασίας συμβάλλεται ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΑΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ

(Ἰδε πίνακα 3)

Τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1 τέσσαρα τεμαχία πίνακος εὔρον ἐν ταῖς ἀποθήκαις τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ ἄλλων τεμαχίων ἀγγείων προερχομένων ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ Παρθενῶνος ἀνασκαφῶν τοῦ 1882-1883, φαίνεται δ' ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ταῦτα ἐν αὐταῖς εὐρέθησαν πρὶν λάβω ἐγὼ ἐντολὴν νὰ ἐπιστατήσω αὐτῶν. Δημοσιεύω δ' αὐτὰ καθὼς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2 παράστασιν κύλικος εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθός των μόνον χάριν τῶν ἐπιγραφῶν τεχνιτῶν, αἵτινες ἐν Ἑλλάδι εἶναι τόσον σπάνιαι· διότι αὐταὶ αἱ παραστάσεις βεβαίως ὀλίγον ἔχουσι τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος εἶναι κοινοτάτη εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἔκτου αἰῶνος, συχνὰ μετὰ τινων παραλλαγῶν, τὸ θέμα ὅμως μένει πάντοτε ἐν τοῖς κυρίοις ἀμετάβλητον. Αὐτὸς ὁ Σκύθης ἔγραψεν ἄλλον πίνακα, ἐξ οὗ καὶ μόνον τέως ἦν γνωστὸν τὸ ὄνομά του, ἔχοντα ὁμοίαν περίπου παράστασιν Ἀθηνᾶς ἐλαυνούσης ἄρμα, ᾧ ὑπαντᾷ Ἑρμῆς κρατῶν τὸ κηρύκειον· ἀντὶ τοῦ Ἡρακλέους ὅμως, φαίνεται, ἐβάδιζε παρὰ τὸ ἄρμα ὁ Ἀπόλλων (1). Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς ἐσώθη μόνον ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος.

Ἡ τέχνη εἶναι ἡ συνήθης τῶν μελανῶν μορφῶν ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐδάφους. Μέρη δὲ τινα, ὡς αἱ κόμαι καὶ τὰ γένεια, ἢ αἰχμὴ τοῦ δόρατος κτλ. ἔχουσι

(1) Εὐρέθη καὶ αὐτὸς ἐν Ἀκροπόλει, ἐδημοσιεύθη δὲ ὑπὸ Benndorf Griechische und Sicilische Vasenbilder πίν. IV, 1.

βαφὴν χρώματος ἰώδους. Ταῦτα ἐν τῇ εἰκόνι ἐδηλώθησαν διὰ γραμμῶν καθέτων.

Ὁ τεχνίτης ἵνα παρουσιάσῃ, ὡς φαίνεται, τὸν ἥρωά του φοβερώτερον, παρέστησεν αὐτὸν ὠπλισμένον πρὸς τοῖς συνήθεσιν ὅπλοις, τῷ τόξῳ καὶ τῷ ῥοπάλῳ, καὶ διὰ ξίφους.

Πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν []ο Σκύθης ἔγραψεν, ἥτις ἔχει τοῦτο τὸ περιεργον, ὅτι πρὸ τοῦ ὀνόματος καίται καὶ τὸ ἄρθρον, συγκριτέα εἶναι ἄλλη ἀγγειογράφου ἐπιγραφὴ ἐν ταῖς αὐταῖς ἀνασκαφαῖς εὐρεθείσα καὶ μὴ δημοσιευθεῖσα ἀκόμη· εὐρίσκειται ἐπὶ δύο τεμαχίων προσαρμοζομένων (1) ἔχει δ' οὕτω·

Σ Ε Ν Η Ο Λ V Δ Ο Σ ∷ Ε Π Ρ Α Ψ <

Νομίζω δὲ ὅτι μόνον τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα ἐπιγραφῶν τεχνιτῶν ὑπάρχουσιν, ἐν οἷς πρὸ τοῦ ὀνόματος τίθεται καὶ τὸ ἄρθρον· περιεργότερα ὅμως εἶναι ἢ σύμπτωσις, ὅτι ἀμφότερα τὰ ὀνόματα Σκύθης καὶ Λυδὸς εἶναι ὀνόματα ἐθνικά· τὸ πρῶτον φέρουσιν ἐνίοτε καὶ Ἑλληνας, ἐκ τοῦ ἄρθρου ὅμως δύναται νὰ συμπεράνη τις, ὅτι ἀμφότεροι οἱ τεχνῖται οὗτοι ἦσαν ξένοι μέτοικοι ἢ καὶ δοῦλοι.

(1) Ἀποτελοῦσι τμήμα τοῦ χεῖλους, τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ὄμου ἀγγείου μεγάλου, ἴσως κρατήρος· ἐπὶ τοῦ χεῖλους ὑπάρχουσι ξύδακες μελανοὶ καὶ ἰώδεις ἐπὶ ἐδάφους ἐρυθροῦ. Τὸ αὐτὸ κόσμημα μετὰ κυματίου λεσβίου εὐρίσκειται καὶ ἐπὶ τοῦ ὄμου· ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐγγεγραμμένη ἐπὶ τοῦ 0,01 μ. περίπου ὑψηλοῦ λαιμοῦ. Ὁ τεχνίτης Λυδὸς δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστός.

ΓΛΥΠΤΑ ΕΡΓΑ ΕΞ ΕΡΙΔΑΥΡΟΥ.

6. 4

7. 4

8. 4

9. 4

10. 4

11. 4

12. 4

13. 4

14. 4

15. 4

ΓΛΥΠΤΑ ΕΡΓΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ.